

צמאים לצדק: הגבלת גישתם של פלסטינים למים

מים הם אחת מזכויות האדם

AMNESTY
INTERNATIONAL

דרשו כבוד דרשו כבוד דרשו כבוד דרשו כבוד דרשו כבוד דרשו כבוד

לפלסטינים בשטחים הפלסטיניים הכבושים אין גישה לאספקה ראויה של מים בטוחים לשתייה. בעיה ארוכת יומין זו עיכבה באופן משמעותי את ההתפתחות החברתית-כלכלית בשטחים הפלסטיניים הכבושים ושללה מקהילות רבות את זכויותיהן לרמת חיים נאותה ולמזון, בריאות ועבודה. צריכת המים לנפש בקרב הפלסטינים עודנה נמוכה מהסטנדרטים הבינלאומיים המקובלים לשמירה על בריאות הציבור. מחסור כרוני במים משפיע על היבטים מרכזיים ביותר של החיים, ובכלל זה על ההיגיינה, על הפעילות החקלאית והתעשייתית ועל גידול הצאן.

השליטה במים בגדה המערבית הכבושה

■ ישראל קובעת את כמות המים שפלסטינים רשאים לשאוב מהאקוויפר המשותף ואת מיקומן של נקודות השאיבה המותרות.

■ ישראל שולטת באיסוף מי הגשמים והמעיינות כמעט בכל הגדה המערבית. הצבא הישראלי הורס לעתים תכופות מאגרים לאיסוף מי גשם.

■ פלסטינים אינם מורשים לקדוח בארות חדשות או לשקם בארות ישנות ללא היתר מן הרשויות בישראל. קשה להשיג היתרים כאלה, ולעתים אין זה אפשרי כלל. היתרים נדרשים אפילו עבור הנחת צינורות שיחברו בין בארות לבין עיירות וכפרים פלסטיניים.

■ הצבא הישראלי חולש על הגישה לכבישים שבהם נעות מכליות המספקות מים לאותם כפרים פלסטיניים שאינם מחוברים לרשת המים. היות שכבישים רבים סגורים או מוגבלים לתנועה פלסטינית, חלים עיכובים באספקת המים ונהגי המכליות נאלצים לנסוע בדרכים עוקפות ארוכות. בשל כך, מחירם של המים מאמיר באופן משמעותי.

הגבלות אלה מקשות מאוד על גישת הפלסטינים למים ועל פיתוח ואחזקה של תשתית המים והתברואה.

בין 180 אלף ל-200 אלף פלסטינים חיים בארבעה זורים כפריים בגדה המערבית בלא גישה למים זורמים. אפילו בעיירות ובכפרים המחוברים לרשת המים לעתים אין מים בברזים. הקצבת המים שכיחה במיוחד בחודשי הקיץ. במקומות רבים, פלסטינים מקבלים מים רק יום בשבוע או אחת לכמה שבועות, ובכמה אזורים אין התושבים מקבלים מים במשך חודשים. כאשר אספקת המים נפסקת, נאלצים פלסטינים אלה לקנות ביוקר מים המובלים ליישוביהם במכליות. ביישובים רבים שאינם מחוברים לרשת המים, התושבים נוסעים בעל כורחם קילומטרים רבים כדי להצטייד במים, שמחירם לעתים קרובות גבוה ואיכותם מוטלת בספק.

המחסור במים והרמה הנמוכה של שירותי התברואה בשטחים הפלסטיניים מורגשים בעיקר בקרב הקהילות הפגיעות ביותר: תושבי אזורים כפריים מבודדים ומחנות פליטים צפופים. בשנים האחרונות עלו שיעורי האבטלה והעוני בשטחים הפלסטיניים וממוצע ההכנסה הפנויה צנח. בשל כך, משפחות פלסטיניות נאלצות להוציא נתח גדול והולך מהכנסתן על מים.

ברצועת עזה, כ-90%-95% מאספקת המים מזהמת ואינה ראויה לצריכה אנושית. ישראל אינה מתירה להעביר מים מהגדה המערבית לרצועת עזה, ומקור המים היחיד של עזה, אקוויפר החוף, אינו מספיק לצורכי האוכלוסייה, והמים שבו אוזלים במהירות גוברת והולכת נוכח שאיבת-יתר. המים באקוויפר החוף גם מזהמים בשל חלחול שפכים ומי ים. ההגבלות הנוקשות שישאל מטילה על הכנסת חומרים וציוד הדרוש לפיתוח ולתיקון התשתית ברצועת עזה גרמו להידרדרות משמעותית במצב המים והתברואה באזור זה.

שורשי הפער העצום בין פלסטינים לישראלים בכל הנוגע לגישה למים נעוצים במדיניות מפלה של ישראל בשטחים הפלסטיניים הכבושים. צריכת המים לנפש בקרב הפלסטינים מגיעה בקושי ל-70 ליטר ביום – הרבה מתחת לרף המינימום שארגון הבריאות העולמי המליץ עליו: 100 ליטר ליום. לעומת זאת, הצריכה היומית לנפש בקרב הישראלים גדולה פי ארבעה.

חוסר השוויון בולט אפילו יותר כאשר משווים יישובים פלסטיניים להתנהלויות ישראליות בלתי חוקיות, שהוקמו בשטחים הפלסטיניים הכבושים תוך הפרה של המשפט הבינלאומי. צורם במיוחד הניגוד בין התנהלויות ישראליות בשטחים הפלסטיניים הכבושים, שיש בהן בריכות שחיה, וכן מדשאות וחוות חקלאיות גדולות מושקות היטב, לבין כפרים פלסטיניים סמוכים שתושביהם נאבקים אפילו כדי למלא את צורכי המים הבסיסיים שלהם לשימוש ביתי. באזורים מסוימים בגדה המערבית, צריכת המים לנפש של מתנחלים ישראלים מגיעה עד פי 20 מזו של תושבי יישובים פלסטיניים סמוכים, השורדים מצריכה יומית של בקושי 20 ליטר מים לנפש – הכמות המינימלית שארגון הבריאות העולמי המליץ עליה כמענה למצבי חירום.

ישראל שולטת במים בשטחים הפלסטיניים הכבושים ומגבילה את גישת הפלסטינים אליהם ברמה שלא נותנת מענה הולם לצרכים שלהם ואף אינה מהווה חלוקה הוגנת של מקורות המים המשותפים. ישראל משתמשת ב-80% לפחות מהמים שבאקוויפר ההר, משאב המים האחרון שנותר לפלסטינים, שמקור המים העיקרי שלו בגשם שירד בגדה המערבית. ישראל הפקיעה לחלוטין את חלקם של הפלסטינים בנהר הירדן והיא נהנית גם ממקורות מים נוספים שאינם משותפים עם הפלסטינים.

חובותיה של ישראל לפי המשפט הבינלאומי

הצווים הצבאיים שמתקפם נתפסו מקורות מים פלסטיניים בשטחים הפלסטיניים הכבושים – ואשר הונפקו על-ידי הצבא הישראלי מעט לאחר כיבוש האזור (צו צבאי מס' 92 מחדש יוני 1967, צו צבאי מס' 168 מחדש נובמבר 1967 וצו צבאי מס' 291 מחדש דצמבר 1968) – תקפים גם היום.

הסכמי אוסלו משנת 1993 לא שינו את המעמד החוקי של השטחים הפלסטיניים הכבושים, שנותרו נתונים לכיבוש ישראלי ולשליטתה האפקטיבית של ישראל. אמנם, בהסכמים מצוין במפורש: "נושא הבעלות על תשתית הקשורה למים ולביוב בגדה המערבית יידון במשא ומתן על מעמד הקבע" (סעיף 40). אך המשא ומתן על הסדר הקבע, שנקבע לסוף שנות התשעים, טרם התקיים.

נוכח הכיבוש הצבאי הישראלי בשטחים הפלסטיניים הכבושים, ישראל חייבת לציית באזורים אלה הן למשפט זכויות האדם הבינלאומי והן למשפט ההומניטארי הבינלאומי. אף על פי שישאל חולקת על כך, הקהילה הבינלאומית, ובכלל זה כל גופי זכויות האדם הרלוונטיים של האו"ם, חזרו וטענו שישאל כפופה למשפט זכויות האדם הבינלאומי ולמשפט ההומניטארי הבינלאומי בכל הנוגע להתנהלות בשטחים הפלסטיניים הכבושים. הקהילה הבינלאומית אף קראה לישראל לכבד את חובותיה אלה.

בהיותה כוח כובש, ישראל נושאת באחריות מוגדרת היטב לכבד את זכויות האדם של הפלסטינים, ובכלל זה את הזכות לרמת חיים נאותה – שהזכות למים ולמזון נגזרות ממנה – וכן את הזכות לבריאות ואת הזכות לעבודה. ישראל אינה יכולה להסתפק בהימנעות מביצוע פעולות המפרות זכויות אלה. מחובתה גם להגן על האוכלוסייה הפלסטינית מפני פגיעה בזכויותיה בידי אנשים פרטיים, וכן לנקוט צעדים מכוונים, מוחשיים וממוקדים כדי להבטיח את מימושו המלא של הזכויות.

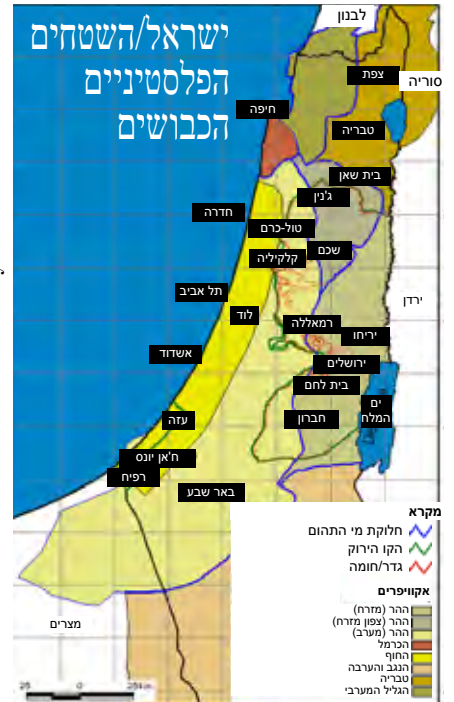
בתמונה משמאל: אישה פלסטינית בעירה סמוע שבדרום הגדה המערבית הכבושה מכבסת בגדים בחוץ במים שנקנו ממכלית כיוון שבייתה אינו מחובר לרשת המים.

בתמונת הימין: תושבים אוספים מי שתייה במפעל לטיהור מים בח'אן יונס שברצועת עזה. כתשעים אחוזים מהמים הזמינים ברצועה מזהמים ואינם ראויים לשתיה.

במשך למעלה מארבעה עשורים של כיבוש ניצלה ישראל יתר על המידה את מקורות המים בשטחים הפלסטיניים הכבושים והזניחה את תשתית המים והתברואה באזורים אלה. ישראל אף השתמשה בשטחים הפלסטיניים הכבושים כמזבלה עבור הפסולת שלה, והביאה בכך לזיהום של מי תהום. ישנו צורך בפעולה דחופה שתבטיח אספקת מים הולמת והוגנת לאוכלוסייה הפלסטינית ואשר תמנע פגיעה נוספת במקורות המים ובסביבה.

היות שישאל אינה ממלאת את חובותיה ככוח הכובש, נפל נטל הטיפול באתגרים אלה על כתפי התורמים הבינלאומיים, ולאחר הקמתה של רשות המים הפלסטינית באמצע שנות התשעים, גם על כתפיה של זו האחרונה.

שליטתה של רשות המים הפלסטינית במקורות המים בגדה המערבית מוגבלת ביותר. על-פי הסכמי אוסלו, הופקדה בידיה רק האחריות לניהול אספקת המים המצומצמת. ישראל היא שקובעת את כמות המים שהפלסטינים רשאים לשאוב מהאקוויפר המשותף. ישראל אף מחזיקה בסמכות לקבל החלטות הנוגעות לקידוח או לש-דרוג של בארות וליישום תכניות אחרות הנוגעות למים. פעילותה של רשות המים הפלסטינית נתונה למגבלות שונות שישאל מטילה ותלויה במימון של תורמים בינלאומיים. על אילוצים אלה נוספו גם התנהלות כושלת, ניהול מקוטע ומחלוקות פנימיות בתוך רשות המים. התורמים הסתייגו מהסבת תשומת לב לבעיות אלה, הפוג-עות ביישום פרויקטים הקשורים במים ומטיפול אפקטיבי בהן.

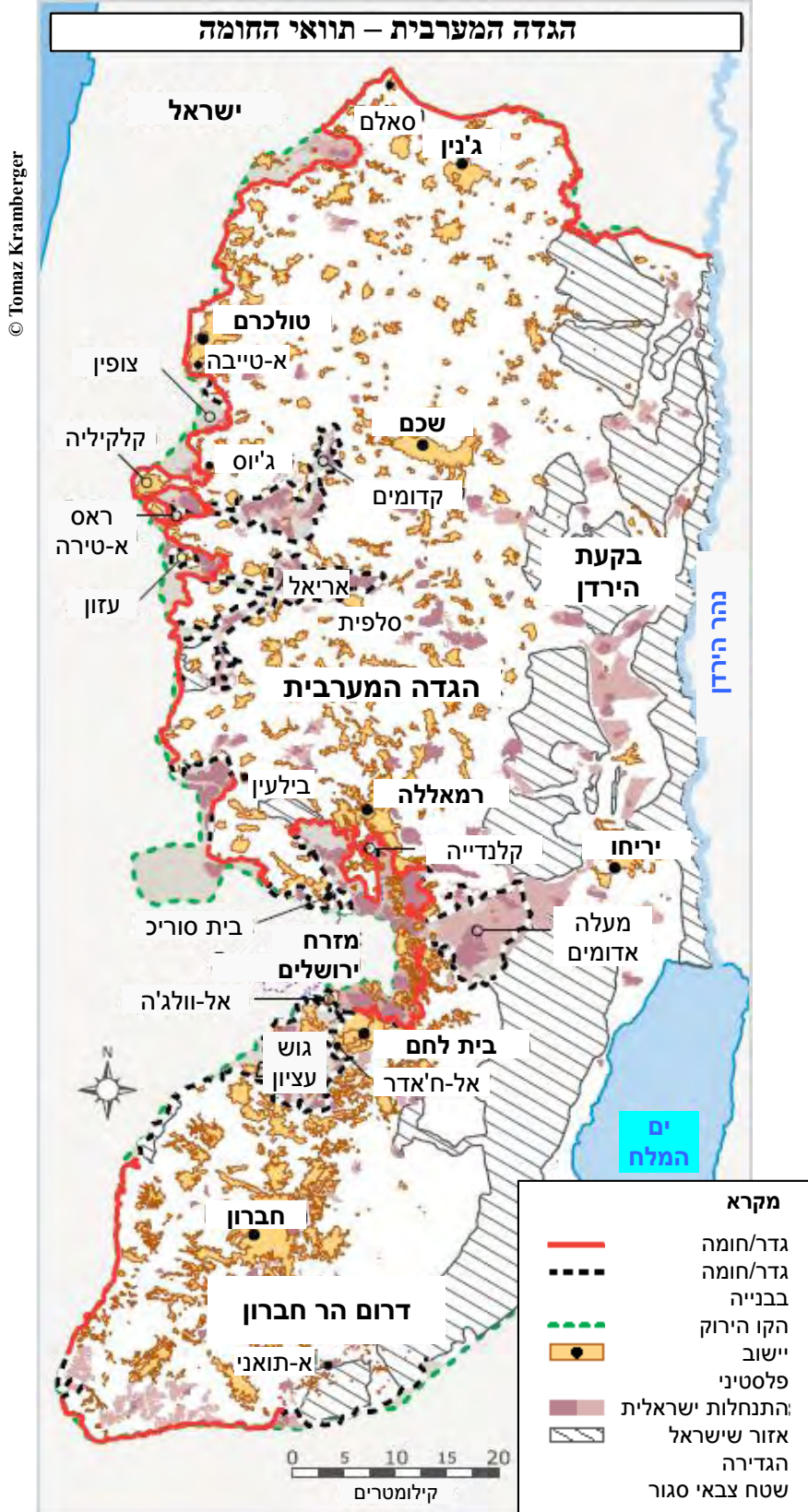

תחומי השיפוט על-פי הסכמי אוסלו

בהסכמי אוסלו חולקה הגדה המערבית לאזורי A, B, C. באזורי A ו-B העביר הצבא הישראלי לרשות הפלסטינית את האחריות לעניינים האזרחיים, כלומר למתן שירותים לאוכלוסייה. באזורי A ו-B גרה כ-95% מן האוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית, אך הם משתרעים רק על 40% משטחי הגדה.

באזורי C, לעומת זאת, הצבא הישראלי שומר על מלוא הסמכויות בכל עניין שהוא. אזורי C משתרעים על פני 60% משטח הגדה המערבית, והם כוללים את כל עתודות הקרקע ונקודות הגישה למקורות המים, וכן את כל הכבישים הראשיים. אזורי A ו-B אינם רציפים אלא מקוטעים למובלעות נפרדות המוקפות בהתנחלויות ישראליות, בכבישי מתנחלים ובאזורי C. לפיכך, אספקת שירותים באזורי A ו-B מחייבת מעבר באזורי C.

הסדרים אלה פגעו בפיתוח תשתית יעילה של מים ותברואה. מרבית הפלסטינים גרים באזורי A ו-B, אך התשתית המשרתת אותם ממוקמת באזורי C או עוברת דרכם. תנועת הפלסטינים באזורי C מוגבלת או אסורה, ורק לעתים רחוקות הצבא הישראלי מתיר פעולות בנייה או פיתוח באזורים אלה.

שלילת מים כאמצעי גירוש

”אסור שמים יישללו מאף משק בית על יסוד מעמד הדיור או האדמה שלו.”

ועדת האו"ם לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, הערה כללית מס' 15 – הזכות למים

ב-4 ביוני 2009 הרס הצבא הישראלי בתים ומכלאות לבהמות של 18 משפחות פלסטיניות בראס אל-אחמר, כפר קטן בבקעת הירדן שבגדה המערבית. מפעולת ההריסה נפגעו למעלה מ-130 בני אדם, רבים מהם ילדים. לחומרת הפגיעה תרמה העובדה שהחיילים החרימו את המכלית, הטרקטור והעגלה הנגרת המשמשים את התושבים כדי להביא מים לכפר. התושבים נותרו בלא מחסה וללא אספקת מים בעונה החמה ביותר של השנה.

תקריות זו הייתה האחרונה בסדרה ארוכה של מעשים דומים שכוונו נגד קהילות פלסטיניות באזור זה. ב-28 ביולי 2007 חיילים ישראלים במחסום צבאי החרימו את הטרקטור ואת מכלית

למטה מימין: ממטרות מבוזזות מים בחום היום בהתנחלויות הישראליות בבקעת הירדן הכבושה, בעוד תושבי כפרים פלסטיניים סמוכים נאבקים על גישה למי לשתייה ולמים עבור צרכים בסיסיים אחרים.

למטה משמאל: ילדים ליד בתיהם שישראל מאיימת להרוס בכפר חומסה (לשעבר אל-חדידייה) שבבקעת הירדן.

המים של אחמד עבדאללה בני עודה, תושב של כפר קטן סמוך בשם חומסה. לפני התקרית נהג בני עודה לכיוון עין שבלי כדי למלא מים מן המעיין ולהעבירם לכפרו. החיילים אמרו לתושבי הכפר כי כדי לקבל בחזרה את כלי הרכב שהוחרמו יהיה עליהם לחתום על התחייבות לעזוב את האזור לבלי שוב, וכן לשלם קנס בסך 4,500 ש"ח, סכום שאינו בהישג ידם של אנשים שהכנסתם היומית נמוכה משני דולר אמריקני. החקלאים הצליחו בסופו של דבר לקבל בחזרה את הטרקטור ואת מכלית המים שלהם לאחר שעברו לגור באזור אחר ושילמו קנס מופחת.

גורם צבאי רשמי בישראל מסר לאמנסטי אינטרנשיונל כי מכלית המים והטרקטור הוחרמו משום שהם אפשרו לתושבי הכפר להישאר באזור שהצבא הכריז עליו כ"שטח צבאי סגור". כמה ימים לאחר מכן, חיילים החרימו את הטרקטור הנוסף השייך לתושבים.

בשנים האחרונות נהרסו שוב ושוב בתי פלסטינים בכפרים חומסה, אל-חדידייה וראס אל-אחמר ובאזורים אחרים בבקעת הירדן, ומכליות המים של תושביהם הוחרמו. הבתים שנהרסו, שהיו למעשה אוהלים ובקתות פשוטות עשויות מתכת ויריעות פלסטיק, נבנו בכל פעם מחדש. בשל נחישותם של התושבים להישאר באדמתם למרות תנאי חיים קשים ביותר, הגביל הצבא הישראלי יותר ויותר את גישתם למים כדי להכריח אותם לנטוש את האזור.

אף כי ישנן בארות גדולות בקרבת מקום, הן נתונות באופן בלעדי לשימושם של מתנחלים

ישראלים מההתנחלויות רועי, בקעות וחמדת. מנגד, נאלצים התושבים הפלסטינים לנסוע מרחק של עד 20 ק"מ כדי לקנות מים בכמויות קטנות.

הצבא הישראלי חפר בשנים האחרונות תעלות המונעות את המעבר בין הכפרים לסביבתם. הצבא גם הציב מחסומים על הכבישים הראשיים והגביל ביותר את מעבר הפלסטינים בכבישים אלה. ההגבלות הללו הקשו עוד יותר על גישת הפלסטינים באזורים אלה למקורות מים והביאו לעלייה בהוצאותיהם על מים. פלסטינים אלה נאלצים לנסוע בדרכים עוקפות וארוכות ולעתים מזומנות הם נאלצים להמתין במחסומים שבהם הם מסתכנים בכך שמכליות המים שלהם יוחרמו.

אינעאם בשאראת, אם לשבעה, אמרה לאמנסטי אינטרנשיונל בכפר אל-חדידייה:

”אנחנו חיים בתנאים הכי קשים, בלי מים, חשמל או שירותים מכל סוג שהוא. המחסור במים הוא הבעיה הכי גדולה. הגברים מבלים את רוב היום... [בדרך] להביא מים ולא תמיד הם מצליחים להביא אותם. אבל אין לנו ברירה. אנחנו צריכים מעט מים כדי לשרוד וכדי שהכבשים יישארו בחיים. בלי מים אין חיים. הצבא [הישראלי] ניתק אותנו מכל מקום... אנחנו לא בוחרים לחיות ככה; גם אנחנו היינו רוצים שיהיו לנו בתים יפים וגינות וחוות, אבל את זכויות-היתר האלה יש רק למתנחלים הישראלים... אנחנו לא מקבלים אפילו שירותים בסיסיים.”

היות שגישתם למים מוגבלת ביותר, תושבי הכפרים הללו אינם יכולים להשתמש באדמה

© אמנסטי אינטרנשיונל

© אמנסטי אינטרנשיונל